

М.В. Братко (Сорока),

директор Університетського коледжу
Київського університету імені Бориса Грінченка,
кандидат педагогічних наук, доцент

СУТНІСНИЙ ЗМІСТ ПОНЯТТЯ «ОСВІТНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ»

У статті аналізується сутнісний зміст понять «середовище», «освітнє середовище», «освітнє середовище вищого навчального закладу», дається авторське визначення понять «освітнє середовище вищого навчального закладу», «освітнє середовище університетського коледжу».

Ключові слова: середовище, середовищний підхід, освітнє середовище, освітнє середовище вищого навчального закладу, освітнє середовище університетського коледжу.

Модернізаційні зміни у сфері освіти України потребують від педагогічної науки відповідного науково-методичного супроводу. Відтак здійснюється перегляд її категорійно-понятійного апарату: вводяться в науковий обіг нові поняття, уточнюється і конкретизується сутнісний зміст наявних. На сьогодні одним із актуалізованих понять педагогіки є складне, багатоаспектне родове поняття «освітнє середовище» та видові поняття — «освітнє середовище навчального закладу», «освітнє середовище вищого навчального закладу».

Завдяки специфіці феномену середовища (поліструктурності, багатогранності) його вивчення носить міждисциплінарний характер. Вплив середовища на особистість, організація середовища з метою позитивного впливу на розвиток особистості досліджуються філософією, екологією, етикою, соціологією, психологією, педагогікою.

Оточуюче середовище здійснює прямий та опосередкований вплив на становлення, формування і розвиток особистості. Особистість у результаті своєї взаємодії із середовищем перетворює його та, водночас, змінюється сама. Всі компоненти, в тому числі й особистість, що є включеною в середовище, взаємодіють між собою, взаємодоповнюють та збагачують один одного. Щоб прогнозувати і навіть проектувати вплив освітнього середовища на особистість, необхідно пізнати суть цього феномену. Провідний теоретик біхевіоризму Беррес Ф. Скіннер (1904–1990) наполягав на тому, що науковими методами можна осягнути всю поведінку людини, оскільки вона є об'єктивно детермінована оточуючим середовищем. На думку вченого, зусилля науковців мають бути спрямовані на установлення тих чинників середовища, що визначають і контролюють поведінку людини. Технологія поведінки, за Скіннером, полягає у «правильному» управлінні середовищем [21].

Науковий інтерес педагогіки до вивчення всіх аспектів середовища як одного із чинників соціалізації особистості та передумови її розвитку актуалізувався у 90-ті роки ХХ ст., що пов'язано з гуманізацією освіти, упровадженням особистісно орієнтованого підходу до навчання і виховання. Особистісно орієнтована освіта передбачає не формування особистості із заданими якостями в процесі педагогічного впливу, а створення умов для повноцінного прояву і відповідного розвитку особистісних якостей вихованців.

Різні аспекти дослідження освітнього середовища висвітлено у роботах сучасних вітчизняних та зарубіжних психологів і педагогів, а саме: В. Авдєєва (зміст поняття освітнього середовища), О. Артюхіної (освітнє середовище ВНЗ як педагогічний феномен), І. Баєвої (освітнє середовище школи), Г. Беляєва (освітнє середовище в різних типах навчальних закладів), С. Братченко (експертиза освітнього середовища), Є. Васильєвої (освітнє середовище ВНЗ як об'єкт управління), Е. Галимової (виховне середовище ВНЗ), Н. Гонтаровської (концептуальні засади створення інноваційного освітнього середовища), О. Горчакова (середовищний підхід у управлінні навчально-виховною діяльністю в навчальному закладі), О. Даченко (культурно-освітнє середовище), С. Дерябо (діагностика ефективності освітнього середовища), В. Дрофа (освітнє середовище як об'єкт управління), Т. Гуциної (педагогічна сутність феномену «освітнє середовище»), Е. Зеєра (освітнє середовище коледжу як фактор формування освітньо-розвивального простору), А. Каташова (розвиток інноваційного середовища ліцею), В. Козирєва (розвиток гуманітарного освітнього середовища), К. Куракіна (виховний потенціал середовища), К. Кречетнікова (проекування креативного освітнього середовища), Н. Крилової, М. Князевої (психологічні аспекти освітнього середовища), Т. Лошакова (комфортне освітнє середовище), Ю. Мануйлова (середовищний підхід у вихованні), В. Мастерової (освітньо-виховне середовище ВНЗ), Т. Менг (середовищний підхід в освітньому процесі ВНЗ), Л. Новікової (виховне середовище), В. Новиков (професійно і особистісно-стимулююче освітнє середовище), В. Орлова, В. Панова (психодидактика освітнього середовища), Г. Полякової (вплив освітнього середовища на формування професійної компетентності фахівця), К. Приходченко

(середовищний підхід до навчання і виховання), Л. Редько (саморозвиток особистості у соціально-освітньому середовищі ВНЗ), В. Рубцова (проектування освітнього середовища загальноосвітньої школи), Н. Селиванової (виховний потенціал педагогічного середовища), Г. Сериков (умова існування освітніх систем), В. Слободчикова (освітнє середовище в концепції розвивального навчання), С. Тарасова (методологія середовищного підходу), Н. Чібісова (культурно-освітнє середовище), Л. Шкеріна (креативне компетентісно-розвивальне освітнє середовище), В. Ясвіна (проектування, діагностика освітнього середовища).

Однак у зазначених роботах науковці по-різному підходять до тлумачення сутнісного змісту понять «освітнє середовище», «освітнє середовище вищого навчального закладу», що і зумовило актуальність нашої публікації.

Розглянемо сутність та генезу поняття «освітнє середовище». Одинадцятитомний «Словник української мови», виданий у 70-80 роках ХХ ст., на якому базуються всі сучасні українські тлумачні словники, в тому числі «Словник української мови у 20 томах», публікацію якого розпочала Національн академія наук України у 2010 р., дає такі тлумачення змісту поняття середовище: «1) речовина, тіла, що заповнюють який-небудь простір і мають певні властивості; сфера; 2) сукупність природних умов, у яких проходить життєдіяльність якого-небудь організму; 3) соціально-побутові умови, в яких проходить життя людини; оточення; 4) сукупність людей, зв'язаних спільністю життєвих умов, занять, інтересів» [18].

«Тлумачний словник російської мови» С. Ожегова так пояснює сутнісний зміст поняття середовище: 1) речовина, що заповнює простір, а також тіла, що оточують щось; 2) оточення, сукупність природних умов, в яких відбувається (протікає) діяльність людського суспільства, організмів; 3) оточуючі соціально-побутові умови, обстановка, сукупність людей, що пов'язані з цією обстановкою [11].

Отже, в найширшому розумінні під середовищем розуміють оточення, яке складається із сукупності природних, матеріальних, соціальних чинників, які прямо чи опосередковано впливають на людину. Середовище — це те, що знаходиться між об'єктами і є посередником між ними. Середовище — це субстанція, яка, на відміну від порожнього, незаповненого простору (вакууму), має певні властивості, що впливають на здійснення взаємодії між об'єктами [4], «сутнісний зміст певної реальності» (В. Слободчиков) [17]. Середовище — сукупність умов, що оточують особистість і взаємодіють з нею як організмом і особистістю [13, 556]. Середовище — це не просто низка стимулів, на які має реагувати людина. За М. Черноушек, середовище має такі ознаки: 1) середовище не має фіксованих рамок у просторі й часі; 2) середовище впливає на всі органи чуття одночасно; 3) середовище надає не тільки головну, але й вторинну інформацію; 4) середовище завжди містить більше інформації, ніж ми здатні свідомо сприйняти і зрозуміти; 5) середовище сприймається у зв'язку з практичною діяльністю; сприйняття пов'язане з діяльністю і навпаки; 6) будь-яке середовище поряд із фізичними і хімічними особливостями має психологічні і символічні значення; 7) оточуюче середовище впливає як єдине ціле [22, 46–109]. Отже, під середовищем розуміють *систему умов і впливів*.

Більшість науковців вважають, що у науковий обіг категорію «середовище» у ХІХ ст. увів французький філософ-позитивіст, історик, мистецтвознавець Іпполіт Тен (1828–1893) у теорії про «три чинника» — «расу», «середовище» і «момент» — як про «три первісні сили», що управляють за певними законами історією людського суспільства та його інститутів. «Середовище», за І. Теном, — це «природа», «інші люди», «клімат, фактори, що позначаються терміном “зовнішні сили”» [5].

Американський соціолог, очільник школи структурного функціоналізму Талкотт Парсонс (1902–1979), серед факторів оточуючого середовища виділяє дві категорії: по-перше, фактори, які впливають на неспадкові властивості фізичного організму; по-друге, фактори, що зумовлюють елементи поведінки, які завоюються у процесі навчання. Учений зазначає, що, хоча організм здатний до навчання в оточуючому середовищі самостійно, теорія дії досліджує насамперед такий процес навчання, коли інші організми того ж виду складають найбільш важливу характеристику оточуючого середовища. Оскільки соціальна система — суть інтеракції індивідів, то кожен учасник є одночасно і діючою особою (що володіє певними цілями, ідеями, установками), і об'єктом, на який зорієнтовані й інші діючі особи, і він сам. На думку Т. Парсонса, «особистість — це засвоєна в процесі навчання організація індивіда» [20].

Говорячи про вплив оточуючого середовища на формування і становлення людини, ми насамперед розглядаємо вплив соціокультурного середовища. Так, американський соціолог російського походження Пітірим Сорокін (1889–1968) стверджує, що наша поведінка зумовлюється вчинками інших людей, організацією їх взаємовідношень, і тією матеріальною культурою, яку ми знаходимо при появі на світ, і тим духовним середовищем, яке оточує нас з моменту народження й до самої смерті. Сукупність таких умов складає соціальну сферу. Кожна з цих умов є соціальним подразником, або фактором поведінки і суспільного життя [19].

Лев Виготський (1896–1934), засновник культурно-історичної школи в психології, вважав, що «середовищем для людини, в кінцевому рахунку, є соціальне середовище, тому що навіть там, де воно виступає як природне, по відношенню до людини завжди визначальними є соціальні моменти. У взаємодії з середовищем людина завжди користується соціальним досвідом. Тому протиставляти соціальне середовище середовищу природному можна тільки у вузькому, обмеженому й умовному сенсі. Якщо ж соціальне середовище умовно розуміти як сукупність людських відносин, то цілком зрозуміла та виняткова пла-

стичність соціального середовища, яка робить її чи не найбільш гнучким засобом виховання... Соціальне середовище є істинним важелем виховного процесу, і вся роль учителя зводиться до управління цим важелем» [4, 83, 88].

Людмила Новикова (1918-2004), знаний російський учений-педагог, основоположник теорії виховних систем, зазначала, що «середовище людини — це не просто її оточення, а те оточення, яке вона сприймає, на яке реагує, з яким вступає в контакт, взаємодіє» [10].

Отже, середовище є не просто статичним оточенням людини, з ним людина активно взаємодіє, потрапляє під його вплив та водночас впливає на нього сама.

У сучасній науковій літературі є ціла низка дефініцій, через які дослідники намагаються передати сутність феномену «освітнє середовище». Єдиний підхід до розуміння змісту досліджуваного поняття знаходиться на стадії формування. Складність і комплексність поняття «освітнє середовище» зумовлює існування на сучасному етапі різних підходів до розуміння його сутності.

Для багатьох наукових досліджень базовим є *еколого-особистісний* підхід до тлумачення змісту поняття «освітнє середовище» за В. Ясвіним (1997, 2001), який під освітнім середовищем (середовищем освіти) розуміє «систему впливів і умов формування особистості за заданим зразком, а також можливостей для її розвитку, які містяться в соціальному та просторово-предметному оточенні» [23, 12]. Відтак В. Ясвін, вважає, що для того, щоб освітнє середовище було розвивальним, необхідно, щоб воно забезпечувало комплекс можливостей для саморозвитку всіх суб'єктів освітнього процесу.

В. Рубцов (1996, 2001), який представляє комунікативно орієнтований підхід, під освітнім середовищем розуміє «форму співпраці (комунікативної взаємодії), яка створює особливі види спільностей між учнями та педагогом і між самими учнями, що забезпечують передачу учням необхідних для функціонування в даній спільності норм життєдіяльності, включаючи способи, знання, вміння, навички навчальної та комунікативної діяльності» [15].

Представник антрополого-психологічного підходу В. Слободчиков (2000, 2010) опирається на два трактування поняття «середовище»: 1) як сукупність умов, обставин, обстановку, яка оточує індивіда; 2) середовище — середина — серцевина — засіб — посередництво, цей термін вказує на певний сутнісний зміст певної реальності, на наявність органічних зв'язків у ній і на її носіїв [16, 175]. Він сприймає освітнє середовище як «ті соціокультурні форми предметності, які входять або можуть входити в зміст освіти» [17, 5]. Розвиваючи дослідження феномену «освітнє середовище», вчений приходить до висновку, що освітнє середовище виступає «центральною компонентом сфері освіти», «саме воно центрує в собі і цілі, і зміст, і організацію освіти в конкретній освітній ситуації, визначає вектор і склад здібностей і якостей людини, становлення яких відбувається під час освіти, розвиваючий потенціал освіти» [17, 13]. На думку В. Слободчикова, «середовище починається там, де відбувається зустріч (сретенье. — М. Б.) того, хто навчається, і того, хто навчає. Під час цієї зустрічі суб'єкти освіти починають спільно проектувати і будувати освітнє середовище — як предмет і ресурс своє освітньої діяльності» [17, 15].

В. Панов (2004, 2007), який дотримується еколого-психологічного підходу, на основі всебічного аналізу існуючих визначень поняття «освітнє середовище» формулює це визначення наступним чином: «Освітнє середовище — система освітніх умов, які необхідні для практичної реалізації даної освітньої технології та місії даного освітнього закладу, включаючи просторово-предметні умови, систему міжособистісних (соціально-психологічних) взаємовідносин між суб'єктами навчально-виховного процесу та простір різноманітних видів діяльності, необхідних для соціалізації тих, хто навчається у відповідності з віковими особливостями розвитку та індивідуальними інтересами» [12, 97].

Проведений нами науковий аналіз засвідчує, що існують два підходи до вивчення феномену «освітнє середовище», котре розглядають як: 1) сукупність обставин, які впливають на розвиток людини; 2) предмет проектної діяльності людини, спрямованої на створення певного освітнього середовища.

Середовищний підхід в освіті не є винаходом сьогодення. Його запровадження у педагогічну практику триває уже понад століття, однак на різних етапах суспільного розвитку він мав різні модифікації. Російська дослідниця І. Ларисова, розглядаючи середовищний підхід в історико-педагогічному аспекті, говорить про поетапність його запровадження та виділяє такі етапи:

— природовідповідність: К. Ушинський, Н. Пирогов, Л. Толстой (друга половина XIX ст.);

— педагогічне середовищознавство («средоведение»): В. Вахтеров, П. Каптерев, Н. Крупська, П. Лесгафт, С. Шацький (кінець XIX — початок XX ст.);

— педагогічні та психологічні умови організації середовища: Л. Виготський, М. Йорданський, А. Калашников, М. Крупенина, А. Пінкевич, В. Шульгин (1920—1930 рр.);

— середовище як ланка тріади: «середовище — спадковість — виховання»: Б. Ананьєв, Т. Костюк, І. Шмальцгаузен, П. Блонський, А.Р. Лурія (1940—1950 рр.);

— середовище перетворюється на основне поняття теорії виховання: В. Караковський, А. Куракін, Л. Новикова, В. Сухомлинський (1960—1970 рр.);

— психологія навколишнього середовища: Ю. Круусвалі, М. Хейдметс (1970—1990 рр.) [7].

Проведений нами аналіз джерельної бази засвідчує, що вивчення освітнього середовища в дисертаційних педагогічних дослідженнях останнього двадцятиліття проводиться в рамках вивчення таких нау-

кових проблем: педагогічної характеристики освітнього середовища в різних типах освітніх установ (Г. Беляєв, 2000), середовищного підходу у вихованні (Ю. Мануйлов, 1997), управління взаємодією загальноосвітніх установ з освітнім середовищем регіону (Д. Полукшт, 2004), формування інформаційно-освітнього середовища ВНЗ (О. Амбросімов; 2005, С. Мякішев, 2007; С. Атанасян, 2009; Т. Юрченко, 2011), різні аспекти освітнього середовища ВНЗ, в тому числі особистісний і професійний розвиток студента (А. Артюхіна, 2006, А. Бондаревська, 2004; О. Гінгель, 2011; А. Дружиніна, 2011; В. Козирев, 1999; В. Літвіненко, 2002; В. Мастерова, 2003; К. Маслов, 2008) тощо.

Отже, мова може йти про новий етап упровадження середовищного підходу в педагогічну практику — на рівні вищих навчальних закладів. А відтак, є актуальним формулювання базового поняття цього процесу — «освітнє середовище вищого навчального закладу».

Базуючись на твердженні, що освітнє середовище — це, насамперед, підсистема соціокультурного середовища, сукупність історично сформованих факторів, обставин, ситуацій, тобто цілісність спеціально організованих педагогічних умов розвитку особистості, Ю. Кулюткін та С. Тарасов (2001) освітнє середовище характеризують як «сукупність соціальних, культурних, а також спеціально організованих в освітньому закладі психолого-педагогічних умов, у результаті взаємодії яких з індивідом відбувається становлення особистості» [6].

Вибудовуючи соціально-освітню модель педагогічного коледжу як середовища саморозвитку особистості в науково-освітньому комплексі, Л. Редько (1996) визначає освітнє середовище ВНЗ як «сукупність можливостей для задоволення професійно-освітніх потреб студента для становлення його професійної компетентності» [12].

А. Артюхіна (2006), досліджуючи освітнє середовище вищого навчального закладу (на прикладі медичного інституту) як педагогічний феномен, під освітнім середовищем ВНЗ розуміє просторово-часовий континіум, що розвивається, який акумулює комплекс об'єктивних компонентів (науково-педагогічні школи, люди, предмети у взаємозв'язку і взаємодії їх загальних та особливих властивостей) та суб'єктивні характеристики учасників освітнього процесу [1].

Розглядаючи виховно-освітнє середовище ВНЗ як засіб розвитку творчої особистості майбутнього державного службовця, В. Мастерова (2003) визначає його як «сукупність підсистем, що забезпечують можливість багатомірного руху особистості у виховно-освітньому просторі та створюють оптимальні умови для адекватної творчої самореалізації студентів»; особливим чином організований соціокультурний і професійно-освітній простір, що створює сукупність якісно різнорідних виховно-освітніх умов і надає максимум можливих індивідуально-творчих траєкторій для саморозвитку всіх включених до неї суб'єктів [8].

О. Васильєва (2011), аналізуючи підходи до визначення змісту поняття «освітнє середовище», розкриваючи його педагогічний потенціал, приходять до висновку, що «це — різнорівневе полікультурне утворення, індивідуальне для кожного, хто навчається, середовище побудови власного Я, що забезпечує створення умов для актуалізації внутрішнього світу особистості, її особистісного зростання, самореалізації, становлення самосвідомості». Відтак дослідниця під освітнім середовищем ВНЗ розуміє «впорядковану цілісну сукупність компонентів, взаємодія та інтеграція яких зумовлює наявність в освітнього закладу вираженої здатності створювати умови і можливості для цілеспрямованого та ефективного використання педагогічного потенціалу середовища в інтересах розвитку особистості всіх її суб'єктів» [3, 77].

Підсумовуючи результати аналізу змісту складного, багатомірного і суб'єктивного поняття «освітнє середовище вищого навчального закладу», ми можемо зробити висновок про те, що більшість науковців під освітнім середовищем розуміють багаторівневу систему умов, яка забезпечує оптимальні параметри освітньої діяльності певного освітнього суб'єкта в усіх аспектах — цільовому, змістовому, процесуальному, результативному, ресурсному. У більшості випадків, даючи визначення поняття «освітнє середовище», дослідники розглядають освітнє середовище конкретного освітнього закладу, що включає в себе сукупність чинників — матеріальних, просторових, предметних, соціальних, особистісних. які взаємодіють між собою, впливають один на одного, «організують середовище».

Сучасні наукові дослідження засвідчують, що учені розуміють важливість ролі освітнього середовища вищого навчального закладу для становлення особистості майбутнього фахівця. Дослідник феномену освітнього середовища Г. Беляєв (2000) прийшов до висновку, що «освітнє середовище може виступати не тільки як умова, але і як засіб виховання (як суспільного явища), навчання (як предмет спільної педагогічної діяльності) і розвитку (соціального індивіда — в особистість, спільності — в суспільство)» [2].

В. Новиков (2012) сприймає освітнє середовище ВНЗ як професійно і особистісно стимулююче середовище, яке він визначає як «сукупності матеріальних, педагогічних і психологічних факторів вузівської дійсності, що спонукають суб'єктів освітнього процесу до професійно-особистісного розвитку і саморозвитку» [9].

Отже, освітнім середовищем освітнього закладу стає тільки тоді, коли виконує свої основні завдання: сприяє підготовці кваліфікованого фахівця відповідного рівня і профілю, розвиткові особистісних якостей та вивіщенню загальнокультурного рівня студентів.

На основі проведеного аналізу ми розглядаємо освітнє середовище вищого навчального закладу як загальний, сукупний, об'єднаний, цілісний чинник розвитку особистості, що відіграє визначальну роль у модифікації поведінки, яка розгортається як наслідок запланованих і незапланованих чинників середовища, сприяє особистісному і професійному розвитку. Тобто освітнє середовище вищого навчального закладу — це комплекс умов для освіти людини, що склались цілеспрямовано і спонтанно в установі, яка виконує освітні функції. Відтак освітнє середовище університетського коледжу — це багатосуб'єктне та багатопредметне утворення, що цілеспрямовано і стихійно впливає на професійно-особистісний розвиток майбутнього фахівця, забезпечуючи його готовність до професійної діяльності та/або продовження навчання.

ДЖЕРЕЛА

1. *Артюхина А.И.* Образовательная среда высшего учебного заведения как педагогический феномен : моногр. / А.И. Артюхина. — Волгоград : Изд-во ВолГМУ, 2006 — 237 с.
2. *Беляев Г.Ю.* Формирование термина образовательная среда в психолого-педагогической литературе конца XX — начала XXI века / Г.Ю. Беляев. [Электронный ресурс] Режим доступа : <http://dzd.rksmb.org/science/bel06.htm>
3. *Васильева Е.Ю.* Образовательная среда вуза как объект управления и оценки / Е.Ю. Васильева // Университетское образование: практика и анализ. — 2011. — № 4 (74). — С. 76—82.
4. *Выготский Л.С.* Педагогическая психология / под ред. В.В. Давыдова / Л.С. Выготский. — М. : Педагогика, 1991. — 480 с.
5. *Крупчанов Л.М.* Теория литературы : учеб. / Л.М. Крупчанов. — М. : Флинта: Наука, 2012. — 360 с. [Электронный ресурс] Режим доступа : http://fictionbook.ru/author/l_m_krupchanov/teoriya_literaturyi/
6. *Кулюткин Ю. Н.* Образовательная среда и развитие личности / Ю.Н. Кулюткин, С.В. Тарасов // Новые знания. — 2001. — № 1. — С. 6—7.
7. *Ларисова И.А.* Педагогически комфортная среда как средство формирования творческой самореализации подростков во внеурочной деятельности / И.А. Ларисова // Фундаментальные исследования. — 2011. — № 12. — С. 493—497.
8. *Мастерова В.А.* Воспитательно-образовательная среда вуза как средство развития творческой личности будущего государственного служащего: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / В.А. Мастерова. — Саратов, 2003. — 16 с.
9. *Новиков В.Н.* Образовательная среда вуза как профессионально и личностно стимулирующий фактор / В.Н. Новиков // Электронный журнал «Психологическая наука и образование». — 2012. — № 1 [Электронный ресурс] Режим доступа : www.psyedu.ru/
10. *Новикова Л.И.* Школа и среда / Л.И. Новикова — М. : Знание, 1985. — 80 с.
11. *Ожегов С.И., Шведова Н.Ю.* Толковый словарь русского языка: 80 000 слов и фразеологических выражений. — 4-е изд. — М., 1997. — 944 с. [Электронный ресурс] — Режим доступа : <http://www.ozhegov.org/words/34225.shtml>
12. *Панов В.И.* Психодидактика образовательных систем: теория и практика / В.И. Панов. — СПб. : Питер, 2007. — 352 с.: ил. — (Сер. «Практ. психология»).
13. Педагогика: Большая современная энциклопедия / сост. Рапацевич Е.С. — Мн. : «Соврем. слово», 2005. — 720 с.
14. *Редько Л.Л.* Социально-образовательная модель педколледжа как среды саморазвития личности в научно-образовательном комплексе: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Л.Л. Редько. — Ростов н/Д, 1996. — 27 с.
15. *Рубцов В.В.* Проектирование развивающей образовательной среды школы / В.В. Рубцов. — М. : МГППУ, 2002. — 272 с.
16. *Слободчиков В.И.* О понятии образовательной среды в концепции развивающего образования // 2 Российская конференция по экологической психологии. Тезисы. (Москва, 12—14 апр. 2000 г.). — М., 2000.
17. *Слободчиков В.И.* Структура и состав образовательной сферы: категориальный анализ / В.И. Слободчиков // Психология обучения. — 2010. — № 1. — С. 4—24.
18. Словник української мови : Т. 9. — С. 137. [Електронний ресурс] Режим доступу : <http://sum.in.ua/s/seredovyshhe/>
19. *Сорокин П.* Общедоступный учебник социологии / П. Сорокин [Электронный ресурс] Режим доступа : http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Sociolog/Sorokin/06.php
20. *Толкотт Парсонс.* Понятие общества: компоненты и их взаимоотношения / Talcott Parsons. The Concept of Society: The Components and Their T. Parsons. Societies: Evolutionary and Comparative Perspectives. Englewood Cliffs (NJ): Prentice-Hall, Prentice-Hall, Перевод Н.Л. Поляковой [Электронный ресурс] Режим доступа : <http://filosof.historic.ru/books/item/f00/s00/z0000943/st000.shtml>

21. Фрейджер Р., Фэйдимен Д. Личность, теории упражнения, эксперименты ; пер. с англ. / Фрейджер Р., Фэйдимен Д. — СПб: Прайм-ЕВ-РОЗНАК, 2004. — 608 с. (Проект «Психологическая энциклопедия») [Электронный ресурс] Режим доступа : <http://www.bf Skinner.org/index.asp>
22. Черноушек М. Психология жизненной среды / М. Черноушек. — М. : Мысль, 1989. — 176 с.
23. Ясвин В.А. Образовательная среда: от моделирования к проектированию / В.А. Ясвин. — М. : Смысл, 2001. — 365 с.

М. В. Братко (Сорока). **Сущностное содержание понятия «образовательная среда вуза»**

В статье анализируется сущностное содержание понятий «среда», «образовательная среда», «образовательная среда вуза», дается авторское определение понятий «образовательная среда вуза», «образовательная среда университетского колледжа».

Ключевые слова: среда, средовой подход, образовательная среда, образовательная среда вуза, образовательная среда университетского колледжа.

М. Bratko (Soroka). **Essential Concept of “Learning Environment of Higher Education Establishment”**

This article analyzes the essential meaning of “environment”, “educational environment”, “learning environment of higher education”, the author gives a definitions of “educational environment of higher education establishment”, “educational environment of the university college”.

Key words: environment, environmental approach, learning environment, learning environment of higher education establishment, educational environment of the university college.

УДК 378.147.047:378.663

Н.А. Вишомірська,

*аспірантка Національного університету
біоресурсів і природокористування України*

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЕКТУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ АДАПТАЦІЇ МАЙБУТНІХ АГРОНОМІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ

У статті схарактеризовано педагогічні умови адаптації майбутніх фахівців-аграріїв до професійної діяльності під час навчання у ВНЗ. Вказано на специфіку педагогічних умов підготовки фахівців у аграрному навчальному закладі.

Ключові слова: педагогічні умови, адаптація, професійна освіта, професійна діяльність, аграрний навчальний заклад.

Педагогічні умови адаптації майбутніх агрономів до професійної діяльності у процесі навчання у відношенні аграрного ВНЗ мають свою специфіку, оскільки навчально-виховний процес у аграрних вищих навчальних закладах дещо відрізняється від навчання й виховання студентів технологічних, технічних, педагогічних чи класичних гуманітарних університетів. Система вищої аграрної освіти знаходиться в постійному русі до оновлення як інституалізована система професійної підготовки майбутньої аграрної еліти суспільства. Будучи компонентом загальноукраїнського освітнього простору, аграрні ВНЗ відчувають на собі всі проблеми трансформаційного періоду сфери освіти, водночас додаючи до них проблему врахування світових перспектив розвитку аграрного ринку. Професійна діяльність вітчизняних фахівців агропромислової сфери значно ускладнилася за останні десятиліття; водночас темпи морального старіння сільськогосподарських знань стали значно більшими. Аграрні ВНЗ сьогодні мають переважно застарілу матеріально-технічну базу, яка не дає можливості майбутньому агроному ефективно адаптуватися до реальних умов професійної діяльності під час навчання. На особливості навчально-виховного процесу для майбутніх агрономів впливає і той факт, що переважна більшість вступників на цю спеціальність — вихідці з сільської місцевості, що визначає і рівень їх загальнотеоретичної підготовки, і адаптаційні можливості щодо переходу до навчання у ВНЗ.

Стаття має на меті визначити та розкрити особливості педагогічних умов адаптації фахівців-аграріїв до професійної діяльності під час навчання у вищому навчальному закладі.